

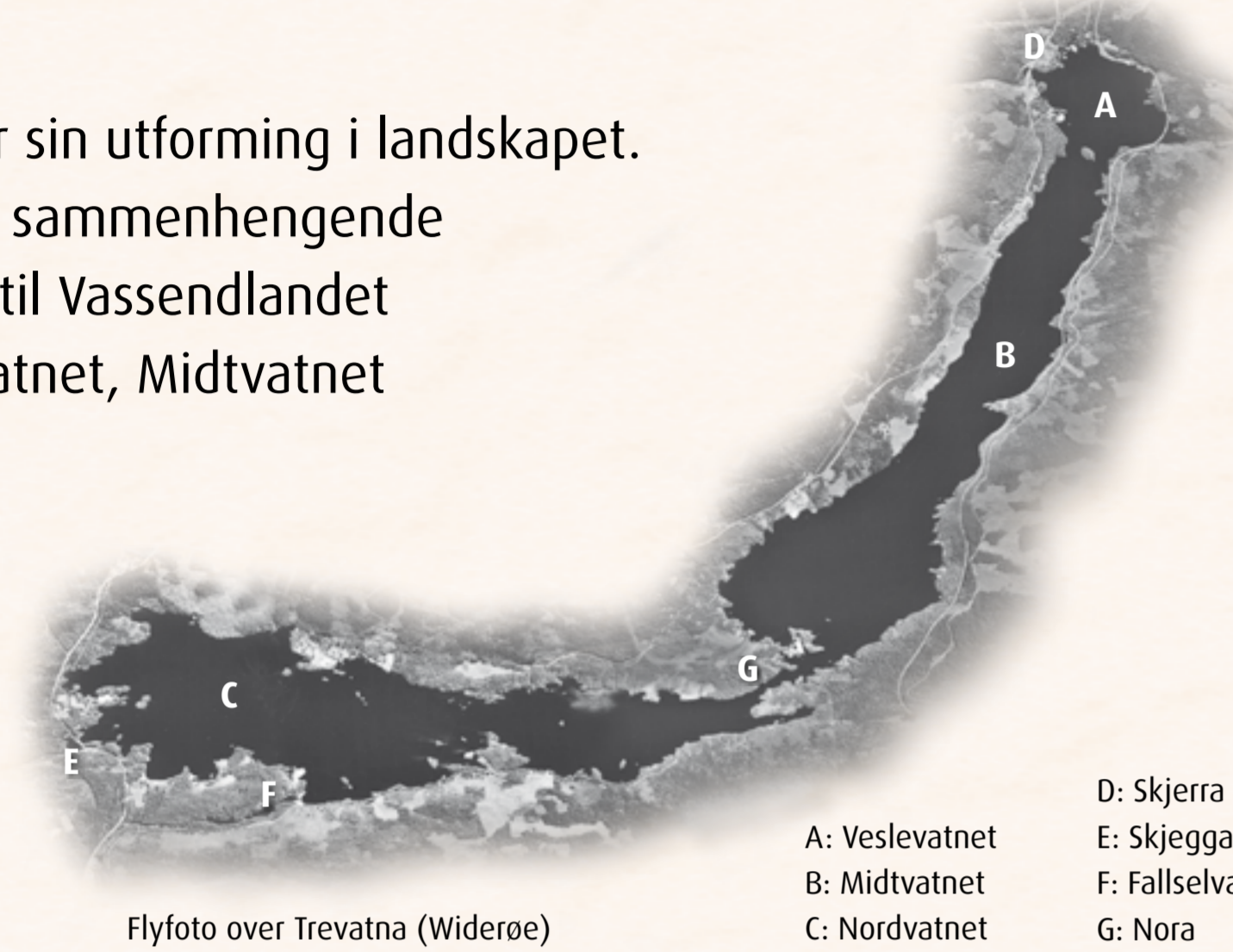
Trevatna, renna og Kanaldammen

TREVATNA

Trevatna har fått sitt navn etter sin utforming i landskapet. Det er på en måte inndelt i tre sammenhengende vann. Fra Trevatn stasjon i sør, til Vassendlandet i nord, og omtales som Veslevatnet, Midtvatnet og Nordvatnet (se foto).

Det kan også oppregnes som det første, det andre og det tredje vatnet, regnet sørfra. Da får "Vassenden" i nord en logisk forklaring.

D: Skjerra
A: Veslevatnet
E: Skjegga
B: Midtvatnet
F: Fallselva
C: Nordvatnet
G: Nora

Skillet mellom vatna markerer seg som smale partier. Dette er spesielt tydelig mellom Midtvatnet og Nordvatnet. Stedet blir kalt Nora, av gammelnorsk; trangt sund. Veslevatnet lå opprinnelig om lag 1 meter høyere enn Nordvatnet, og dette ga en svak strøm mellom dem. Regulert har allikevel de tre vatna samme vannspeil. De dekker til sammen et areal på 4,73 km², og har et nedbørsfelt på 116,5 km². Trevatna ligger på 383,46 m.o.h. ved høyeste regulerte vannstand, og på 380,15 m.o.h. ved laveste regulerte vannstand (opplysninger fra VOKKS, april 2013).

Trevatna har to elveinnløp. Den betydeligste er Skjerra – i det nedre løp kalt Vasslielva – som renner ut i Veslevatnet i sør (den kommer fra et lite vann, Skjersjøen, om lag ti kilometer lenger nord, mot Skumsjøen). Den andre elva er Skjegga, som renner inn i Skjeggevika, lengst i nord (kommer fra vannet Skjeggom, tre kilometer nordafor. Navnet Skjegga kommer av gammelnorsk Skagi; odde). I tillegg er det tilsig fra flere bekker. Her kan nevnes Sandbekken, Svartbekken og Korsbekken i Veslevatnet, og Sagbekken ved Bratvold i Nordvatnet. Sistnevnte ga i sin tid kraft til ei oppgangssag.

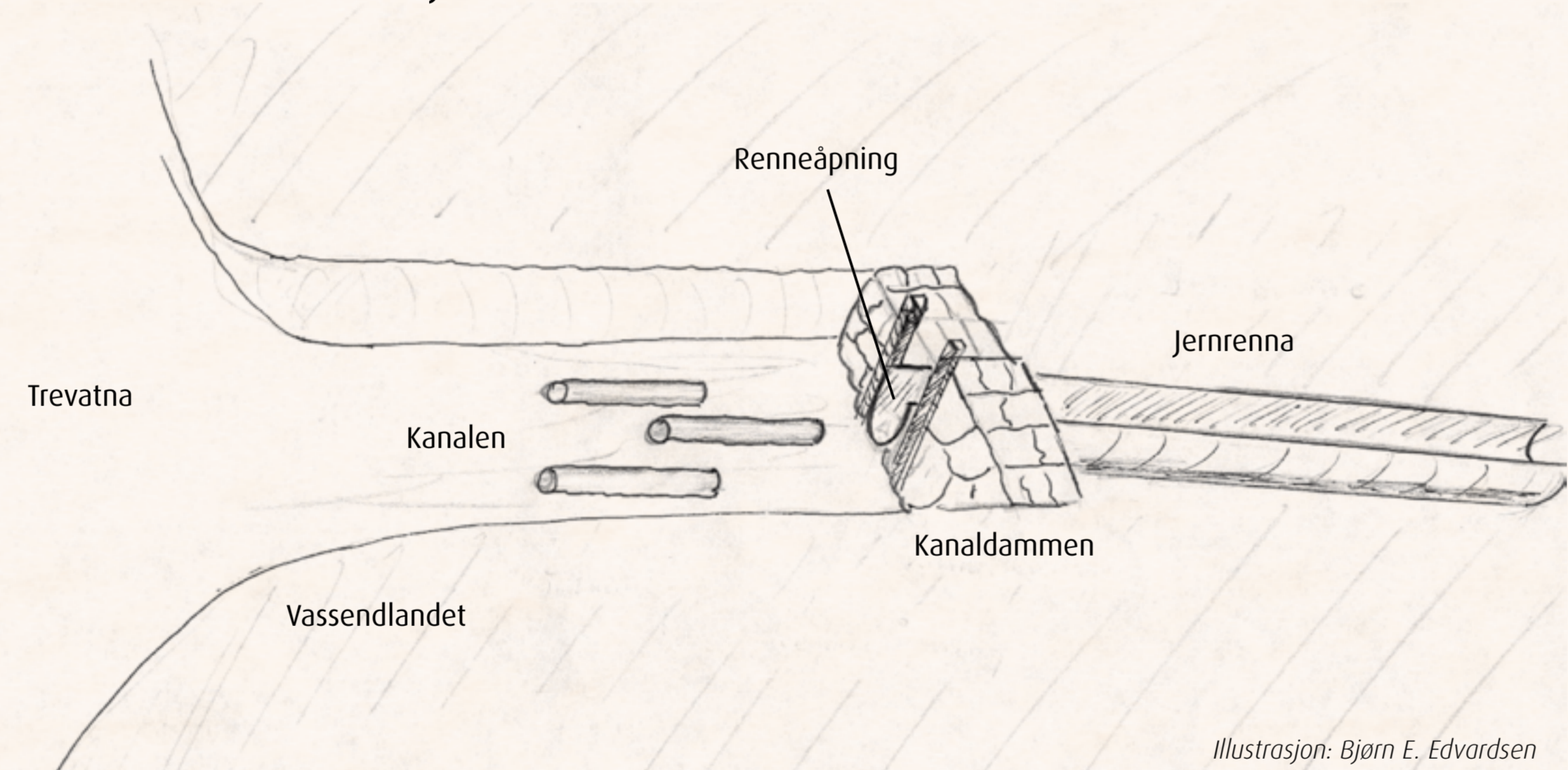
RENNA OG KANALDAMMEN

Kraft og frakt er to stikkord for Fallselva. Det store fallet og fossene ga energi til vasshjul og senere turbiner, mens god og jevn vassføring sørget for at råstoffet, tømmerstokken, ble fraktet dit den trengtes.

Tømmerrenna

Som nevnt ved post 1, var Fellesfløteforeningens forsøk i 1885 på å gjøre Fallselva til ei god fløtningselv delvis mislykket. I 1901 bygde de derfor ei tømmerrenna her fra Vassendlandet til Randsfjorden ved Vold. Slik sparte man vann og unngikk skade på Skrankefoss Træsliperi. Renna ble bygd av bord og tømmer, bortsett fra den aller øverste delen som var av jern. Rester av jernrenna kan man fortsatt se mellom post 2 og 3!

Trerenna ble revet i 1952. Tømmertransporten ble overtatt av hest, og senere traktor og lastebil. Noe ble også transportert med jernbane, og avlastet nedenfor jernbanebrua rett sør for Fall stasjon.

Illustrasjon: Bjørn E. Edvardsen

Kanaldammen

Tømmeret fra Trevatna ble ledet inn i renna via en utgravid kanal (se skisse og bilde). Overgangen mellom kanalen og renna var regulert med en liten demning (Kanaldammen). Her ble en og en stokk "påsett" i renna av en erfaren fløter som kunne vurdere stokkene slik at de ble sendt med riktig rekkefølge og avstand. Dermed reduserte man opphopninger. Stokken ble alltid sendt med rota sist, da dette ga mer kraft.

Før tømmeret ankom kanalen, hadde mye av det tilbrakt en flere måneders reise nordover i Trevatna. Tømmergrimene ble dregget framover med håndmakt etter en stor tømmerflåte, en såkalt dreggetyflf. Når man skulle forflytte seg ble et anker rodd ut 150 – 200 meter foran flåten. Den andre enden av ankertauet var festet til en stor dreggevinne ("tråsnelle"), midt på flåten. To-tre kærer skjøv vinna rundt, med tømmeret på slep, inntil flåten nådde ankeret.

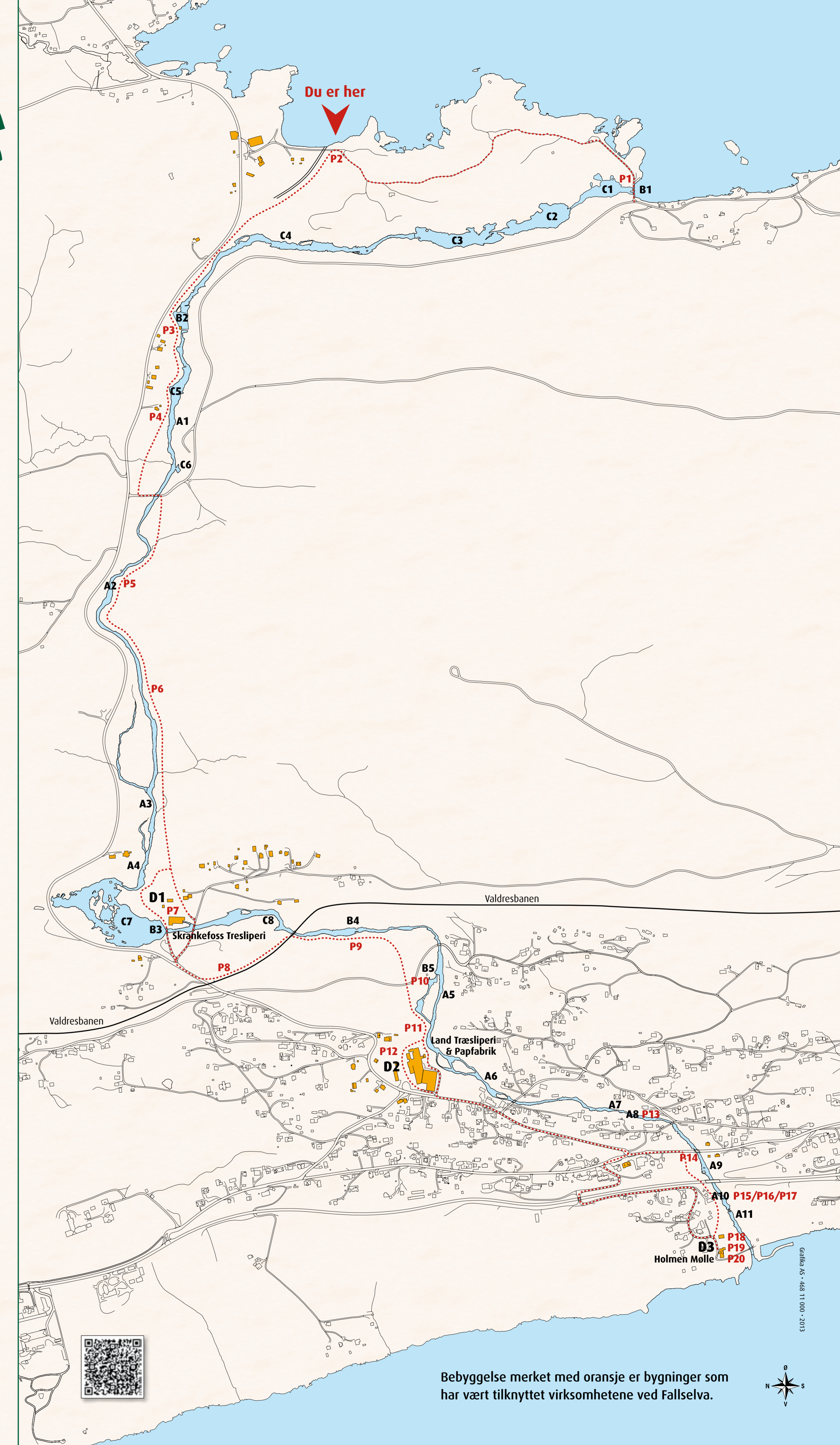

Kanaldammen i dag. Foto: Bjørn E. Edvardsen

I 1986 ble kanalen fylt igjen og området forandret. Dette skyldtes bygging av Sidedam Nord. Samme type fyllingsdemning som nevnt på post 1. Et vern mot en "tusenårsflood".

- A1 Sagfossene
- A2 Skrankefoss
- A3 Hellefoss
- A4 Krokfoss
- A5 Felloppen
- A6 Fallsfossen
- A7 Kattfoss
- A8 Kvernhusfoss
- A9 Bergefoss
- A10 Eidsfoss
- A11 Møllefallet
- B1 Trevassdammen
- B2 Linneruddammen
- B3 Torgerdammen
- B4 "Inntekten"
- B5 Veadammen
- C1 Damfløyta
- C2 Midtbrottet
- C3 Langfløyta
- C4 Vassendfløyta
- C5 Svendsrudfløyta
- C6 Sedølsfløyta
- C7 Skrankefossfløyta
- C8 Perstuefløyta
- D1 A/S Skrankefoss Træsliperi
- D2 A/S Lands Træsliperi & Papfabrik
- D3 Holmen Mølle

- Post 1 Fallselva
- Post 2 Trevatna, renna og Kanaldammen
- Post 3 Linneruddammen
- Post 4 Saga
- Post 5 Høgskranken
- Post 6 Trerenna
- Post 7 A/S Skrankefoss Træsliperi
- Post 8 Lagerhuset
- Post 9 "Inntekten"
- Post 10 Veadammen
- Post 11 Felloppen
- Post 12 A/S Lands Træsliperi & Papfabrik
- Post 13 Kvernhusfossen
- Post 14 Midtelva
- Post 15 Eidsfoss
- Post 16 Mølledammen
- Post 17 Midthuset
- Post 18 Holmen Mølle
- Post 19 Turbinmølla som ikke ble realisert
- Post 20 Holmen anno 1964 (vertikalfoto)

Byggingse merket med oransje er bygninger som har vært tilknyttet virksomhetene ved Fallselva.

Livet langs Fallselva

Som veiviser langs stien har vi valgt logoen til Lands Træsliperi. En stor L og en tømmerstokk symboliserer bygda og råstoffet, samme symbol som vi har i vårt kommunevåpen. Som stokken har to ender, var driften avhengig av to parter, nemlig skogeieren og arbeideren.

Dreggetyflf
Illustrasjon: Fra "Viser og strek fra Land" av Per Einbu

Tømmerfløting ved kanalen i 1911.
Foto utlånt av Magnus Bekkelien

Båtliv ved Vassendlandet i 1940-åra. Båthuset til Øvre Fall bak.
Foto utlånt av Klara Edvardsen

Oppland Arbeiderblad 15. oktober 1986.

TUSENÅRSSTEDET I SØNDRE LAND

Søndre Land kommunes tusenårssted er en kultursti langs Fallselva. Dette ble vedtatt i kommunestyret 21. juni 1999. Stien informerer om liv og virksomhet langs elva, med hovedvekt på industrihistoria. Opplysningene om "Livet langs Fallselva" er samlet, bearbeidet og forfattet av Bjørn Erik Edvardsen, som sier: "Dagen i dag kjenner bare det nye. Gjennom vandringen tilbake, oppdager vi endringene. Derfor trenger vi en kultursti." Stien ble offisielt åpnet 23. juni 2001.